

**İLKOKUL 4. SINIF SOSYAL BİLGİLER PROGRAMINDAKİ ÇEVRE İLE İLİŞKİLENDİRİLEN DEĞERLERİN
ÖĞRENCİLERİN ÇEVRE BİLİNCİ KAZANMASINDAKİ ÖNEMİ**

**The Importance of Gaining Awareness of the Values Associated with the Environment in the
Social Studies Program for the Students of the Fourth Grade Elementary**

Doç. Dr. Ali MEYDAN*, Nihal YILDIZ**

*Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Eğitim Fakültesi, alimeydan01@gmail.com

**Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, nihal_yildiz_83@hotmail.com

ÖZET

Bu araştırmada, ilkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Programında çevre ile ilişkilendirilen değerlerin öğrencilerin çevre bilinci kazanmaları üzerindeki önemini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışma, derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla nitel bir yaklaşım kullanılmış durum çalışmasıdır. Veri toplama aracı olarak ilkokul 4. sınıf öğrencilerine çevre ile ilişkilendirilen doğa sevgisi, temizlik, yardımseverlik ve hoşgörü değerlerini vermek amacıyla kısa hikayeler kullanılmış ve sonrasında her bir değer için çevreye transfer edilmesini ortaya koyacak şekilde eğitim uzmanları ile yarı yapılandırılmış mülakat formu oluşturulmuştur. Mülakat soruları hazırlanırken öğrencilerin değerleri kazanım düzeylerini belirlemek amacı ile değer sorularından basamaklarla çevre sorularına geçilmesi üzerinde durulmuştur.

Araştırmanın çalışma grubunu 2013-2014 eğitim öğretim yılında Konya ilinde Meram merkez ilçesinde yer alan bir ilkokul 4. sınıfta 20 öğrenci oluşturmuştur. Araştırmada verilerin analizinde, benzer ve farklı ifadelerin bir araya getirildiği nitel araştırma veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada öğrencilerin okunan hikayelerdeki değerleri kazanma düzeyleri, kazanılan değerlerin hikayelerden başka yerlerde kullanım düzeyleri ile kazanılan değerleri çevreye aktarma düzeylerine ilişkin veriler toplanarak değerlendirilmiştir. Öğrencilerin kazanmış oldukları değerleri genel olarak çevreye transfer edebildikleri ve gerekli yerlerde uygun olarak kullandıkları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: *Sosyal Bilgiler Programı, Değerler, Çevre, Çevre Bilinci*

ABSTRACT

It was aimed to determine of importance of the values associated with the environment on 4th grade Social Studies Students' environment awareness. This is a case study used qualitative approach in order to get information in depth. There were used short stories in order to give nature's love, cleanliness, helpfulness, tolerance associated with the environment for the 4th grade students and after that the form of semi structured interviews were constituted with education experts. Its aim was to reveal the each values to be transferred to the environment. While preparing interview questions, we asked the environment questions to determine the students' level acquisition with the aim.

We studied with 20 4th grade students who are in Konya at Meram. There was used descriptive analysis technique. Similar and different expressions were united in the analysis of data.

In this study the students' acquisition levels in reading story, the story of the being got value of the level used in other places with transferred level gained value data related to the environment were collected and evaluated. Generally, it was seen that the students could transfer the values to the environment and also they could use these in necessary places and time.

Keywords: Social Studies Curriculum, Values, Environment, Environmental Awareness.

GİRİŞ

Değerler içinde yaşadığımız toplumun, çevrenin, inançların ve düşüncelerin çeşitli ölçütleri ile şekillenmiş yaşama biçimlerini ifade etmektedir. Nasıl daha iyi yaşanılır, nasıl daha adil olunur, nasıl daha doğru olunur gibi sorularla en iyiye, en doğruya ulaşma yolunu göstermektedir. Sorular bu şekilde çoğaltılırken tanımlamalar ve değer üzerine araştırmalar da sorulara bağlı olarak çoğalmıştır. Ancak her bir tanımın temelinde insanlar ve yaşadıkları çevre vardır.

Değerler, bireylerin düşünce, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkarlar ve toplumsal bütünselliğin ayrılmaz bir ögesini oluştururlar. Bireyler içinde yaşadıkları toplumun ve kültürün değerlerini genellikle benimseyip bunları muhakeme ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanarak daha iyi, daha doğru veya daha adil gibi genel yargılara varma olanağı bulur (Tolan, 1996, s.233). Değerler, toplumun sosyo-kültürel öğelerine anlam veren en önemli ölçütlerdir. Bu nedenle, toplumsal kişi ve bu kişinin davranış örüntüleri sosyolojik incelemelerin başlangıç noktasını oluştururlar (Özensel, 2003, s.220).

Son birkaç yüzyıla baktığımızda değerlerin sosyal bilimler alanında araştırma konusu olarak ele alındığını görmekteyiz. Değerler insanların duygu, düşünce ve davranış boyutlarıyla yakından ilgilidir. Sosyal bilimcilerin birçoğu değerlerin insan davranışlarını açıklamada temel bir öneme sahip olduğunu ifade etmektedir (Kuşdil, Kağıtçıbaşı, 2000, s.60).

Değerlerin özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- 1- Değerler toplum ya da bireyler tarafından birleştirici özelliği olan olgulardır.
- 2- Toplumun sosyal ihtiyaçlarını karşıladığına ve bireylerin iyiliği için olduğuna inanılan ölçütlerdir.
- 3- Sadece bilinç değil, duygu ve heyecanları da ilgilendiren yargılardır.
- 4- Değerler bireyin bilincinde yer alan ve davranışı yönlendiren güdülerdir.
- 5- Değerlerin normlardan farkı değerın daha genel ve soyut bir nitelik taşımasıdır. Değer normu da içeren bir kavramdır (MEB, 2010).

Eğitim ve Öğretim programlarının öğrenciyi öncelikli olarak hayata hazırlamasından dolayı değerler Fen ve Teknoloji programından Sosyal Bilgiler programına kadar her dersin kazanımları arasında yer almıştır. İlköğretim Sosyal Bilgiler Programında da öğrenme alanlarına uygun olarak doğrudan verilmesi gereken değerler belirtilmiş ve bunlar sınıf düzeylerine göre düzenlenmiştir. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler programında belirtilen 20 tane değer vardır. Bunların 12 tanesi doğrudan verilecek değerleri oluşturmaktadır.

Tablo 1. Sosyal Bilgiler Programının Değerleri

• Adil olma	• Duyarlılık	• Saygı
• Aile birliğine önem verme	• Dürüstlük	• Sevgi
• Bağımsızlık	• Estetik	• Sorumluluk
• Barış	• Hoşgörü	• Temizlik
• Bilimsellik	• Misafirperverlik	• Vatanseverlik
• Çalışkanlık	• Özgürlük	• Yardımseverlik
• Dayanışma	• Sağlıklı olmaya önem verme	

(MEB, 2010)

4. sınıf Sosyal Bilgiler programında belirtilen bu 20 değerın 12 tanesi öğrenme alanları ile ilişkilendirilerek doğrudan verilecek değerler olarak düzenlenmiştir. Öğrenme alanları ve kazandırılacak değerleri ise program şu şekilde belirtmiştir (MEB, 2010):

Tablo 2: Öğrenme Alanları ve Doğrudan Verilecek Değerler

ÖĞRENME ALANLARI	DOĞRUDAN VERİLECEK DEĞER
Birey ve Toplum	Duygu ve düşüncelere saygı Hoşgörü
Kültür ve Miras	Türk büyüklerine saygı Aile Birliğine önem verme Vatanseverlik
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Doğa sevgisi
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Temizlik Sağlıklı olmaya önem verme
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilimsellik
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Yardımseverlik
Güç, Yönetim ve Toplum	Bağımsızlık
Küresel Bağlantılar	Misafirperverlik

Öğrencilerin kendi yaşantıları yoluyla değerleri içselleştirmeleri ve uygulamaları beklenmektedir. Değerler zorlama olmadan, açık bir şekilde şu yedi basamakla öğretilerek değer ve davranışları farkına varmaları beklenir:

Seçme

- 1- Özgürce seçim ya da bağımsız seçim yapma (seçme özgürlüğü)
- 2- Bir dizi mevcut seçeneği değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçebilme
- 3- Her alternatifin olası sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçebilme

Ödüllendirme

- 4- En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer verme
- 5- Serbestçe (özgür) seçilen bir değeri açıkça söyleyebilme

Hareket

- 6- Serbestçe (özgür) seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzı (tavır) hareket edebilme
- 6- Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmek (MEB, 2010).

Sosyal Bilgiler dersi Coğrafya, Vatandaşlık, Tarih gibi çeşitli alanların birleşmesinden oluşmaktadır. Tarih; geçmişte yaşanmış olayları anlatırken, Vatandaşlık; insanların haklarını anlatırken, Coğrafya; içinde yaşadığımız dünyada ki hatta evrendeki tüm canlı ve cansız varlıkların ilişkilerini, etkileşimlerini anlatmaktadır ve pek çok diğer alanla da doğrudan ya da dolaylı ilişkisi mevcuttur. Çevremizde ki tüm canlılarla ve cansızlarla ortak bir yaşam alanında yaşamamız ve karşılıklı etkileşim içinde olmamızdan dolayı Sosyal Bilgiler programında öğrencilere çevre bilincini kazandırmak önem taşımaktadır.

Çevre eğitimi, birey ve toplumda, çevreyi tanıma, koruma bilincinin geliştirilmesine katkıda bulunmak için her kademedeki ve özellikle de ilköğretim çağındaki çocuklardan “bilinçli ve gönüllü çevreciler” yetiştirmektir. Sağlıklı bir toplumun, sağlıklı bir çevrede gelişebileceği ilkesinden hareketle ilköğrenim çağındaki çocukların; çevre olaylarını daha iyi anlamaları, sosyo-ekonomik ve kültürel kalkınmanın, sağlıklı bir çevreyle olan ilişkisinin kavramalarını sağlamak, “İlköğretimde Çevre Eğitimi”ni amacına ulaştıracaktır (Khodabandeh D.T., 2010).

Dünyanın pek çok yerinde farklı çevre eğitimi uygulamaları mevcuttur. 14-26 Ekim 1977 tarihinde Tiflis’te toplanan hükümetler arası Çevre Eğitimi Konferansında kabul edilen bildirgeye en uygun olan programın amaçları ise şu şekildedir:

- Bilinç: Bireylerin ve toplumların, tüm çevre ve sorunları hakkında bilinç ve duyarlılık kazanmasını sağlamak,
- Bilgi: Bireylerin ve toplumların çevre ve sorunları hakkında temel bilgi ve deneyim sahibi olmalarını sağlamak,
- Tutum: Bireylerin ve toplumların çevre için belli değer yargılarını ve duyarlılığını, çevreyi koruma ve iyileştirme yönünde etkin katılım isteğini kazanmalarını sağlamak;
- Beceri: Bireylerin ve toplumların çevresel sorunları tanımlamaları ve çözümlenmeleri için beceri kazanmalarını sağlamak,
- Katılım: Bireylere ve toplumlar, çevre sorunlarına çözüm getirme çalışmalarına her seviyede aktif olarak katılma olanağı sağlamaktır (Yılmaz, 2006, s: 21-22).

Öğrenme alanlarına göre farklılık gösteren değerler günlük hayatta sadece öğrenme alanlarına uygun olan yerlerde değil öğrenci hayatının her alanında kazandığı değerleri transfer edebilmeli ve içselleştirebilmelidir. Bu bağlamda ilkökul 4. sınıf Sosyal Bilgiler Programında öğrencilere doğrudan verilecek değerler altında yer alan doğa sevgisi, yardımseverlik, hoşgörü ve temizlik değerlerini çevreye karşıda kullanabilmelidir.

ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı ilkököl 4. sınıf Sosyal Bilgiler programındaki çevre ile ilişkilendirilen değerlerin öğrencilerin çevre bilincinin kazanmasındaki önemini incelemek oluşturmaktadır. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Öğrencilerin doğayı sevmenin ve temiz tutmanın doğa korumadaki önemi ile ilgili görüşleri nelerdir?
2. Öğrencilerin doğaya karşı olan sevgilerini ne gibi etkinliklerle göstermektedir?
3. Öğrencilerin doğanın tahrip olmasını önlemek ve temiz kalmasını sağlamak için neler yapılabileceğine dair görüşleri nelerdir?
4. Öğrencilere göre doğa korumada ve çevre bilinci kazanmada yardımlaşmanın önemi nelerdir?
5. Öğrencilerin doğaya zarar verildiğinde yaşamlarını ne şekilde etkileyeceğine dair görüşleri nelerdir?
6. Öğrencilere göre doğayı koruma ve sevmenin onlara sağlayabileceği faydalar hakkındaki görüşleri nelerdir?
7. Öğrencilere göre yaşadıkları ortamı diğer canlılarla paylaşan insanların onlara karşı hoşgörülerini ne şekilde olmalıdır?

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. En temel özelliği bir ya da birkaç durumu n derinlemesine araştırılması olan nitel durum çalışması, bir duruma yönelik etkenler (ortam, bireyler, süreçler vb.) bütüncül bir yaklaşımla araştırılarak ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerinde odaklanır (Yıldırım, Şimşek, 2006, s.77). Verilerin toplanması, çözümlenmesi ve yorumlanmasında da nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Çalışma Grubu: Çalışma grubunu, Konya ilinde Meram ilçesinde yer alan bir okulun 10 tane kız, 10 tane erkek olmak üzere 20 tane 4. sınıf öğrencisi oluşturulmuştur. Çalışma 2013-2014 eğitim öğretim yılında yürütülmüştür.

Veri Toplama Aracı: Çalışmanın ilk aşamasında, Sosyal Bilgiler programı incelenmiş ve konu ile ilgili literatür taranarak bulguların yorumlanması ve önerilerin sunulması için kuramsal temel oluşturulmuştur. Sosyal Bilgiler programı ve literatür bilgilerinden elde edilen verilerin ışığında, çevreye aktarılacak değerler belirlenerek 2 hikaye ders kitabından 2 hikaye etkinlik yapılarından olmak üzere 4 hikaye belirlenmiştir. Belirlenen hikayeler doğrultusunda ilkököl 4. sınıf Sosyal Bilgiler programındaki çevre ile ilişkilendirilen değerlerin öğrencilerin çevre bilinci kazandırmasındaki önemini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış bir mülakat formu geliştirilmiştir.

İlkokul programının genel amaçları ve Sosyal Bilgiler programının özel amaçları göz önünde bulundurularak 7 sorudan oluşan görüşme formu ders işlenişi olarak planlanan hikayelerin ardından öğrencilere uygulanmıştır. Görüşme sırasında gerektiğinde ek sorular sorulmuştur. Görüşme soruları hazırlanırken uzman görüşlerine başvurulmuştur. Hazırlanan soruların her biri farklı verileri elde etmek üzere düzenlenmiştir.

Verilerin Analizi: Araştırmacılar tarafından tüm görüşmeler yazılı hale getirilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde, nitel araştırma veri analiz yöntemlerinden betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır (Yıldırım, Şimşek, 2006, s.286). Araştırmada elde edilen veriler, benzerlik ve farklılıklarına göre sınıflandırılmıştır.

BULGULAR VE SONUÇLAR

Araştırmada katılımcılara sorulan her soruya verilen cevapların incelenip değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

1. Alt Problem: Öğrencilerin doğayı sevmenin ve temiz tutmanın doğa korumadaki önemi ile ilgili görüşleri nelerdir?

Tablo-3: 1. Alt Probleme Ait Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Doğayı korumanın ve temiz tutmanın doğa korumadaki önemi	f
Oksijen artar karbondioksit azalır.	8
Doğaya korursak karşılığını alırsınız.	7
Çevre kirliliği olmaz.	6
Hava kirliliği olmaz.	4
Dünyayı paylaşmış oluruz.	1
Doğayı korumazsak çığ, erozyon gibi olaylar olur.	1
Gelecek nesiller daha temiz ve sağlıklı olur.	1

Tablo-3 incelendiğinde katılımcıların bu soruya karşılık belirttikleri görüş genel olarak “Oksijen artar karbondioksit azalır.”, “Doğaya korursak karşılığını alırsınız.”, “Çevre kirliliği olmaz.”, “Hava kirliliği olmaz.” şeklinde olmuştur. Öğrenciler doğayı koruma ve temiz tutmanın doğa korumadaki önemine daha çok hava kirliliği bakımından yanıtlar vermişlerdir. Öğrencilerin hemen hemen yarısına yakını ise doğayı korudukları takdirde karşılıklarını alacakları düşüncesi ile yanıtlar vermişlerdir. Sadece 3 ayrı öğrenci ise gelecek nesillerin sağlıklarının daha iyi olacağı, doğal felaketlerin olabileceği ve dünyayı diğer canlılar ile paylaşmamız gerektiği ile ilgili yanıtlar vermişlerdir. Bu konuda katılımcıların belirttikleri görüşlerden örnekler verecek olursak:

•K19: *Doğayı temiz tutarsak havadaki karbondioksit azalır, oksijen çoğalır ve doğayı seversek doğa da bizi sever.*

•K5: *Doğayı kirli hale getirirsek çevremiz kirli olur ve yaşayamayız.*

•K11: Doğayı temiz tutalım. Çünkü koşu yaparken, yürürken hasta olabiliriz. Hem oksijen azalır. Nefes alamayız.

•K3: Doğayı temiz tutarsak, zarar vermezsek hayvanlar, bitkiler de bize zarar vermez. Doğayı seversek güzel bir hayat sürdürebiliriz.

•K8: Doğayı temiz tutarken canlılara, bitkilere zarar vermezsek bizim doğaya verdiğimiz önemin karşılığını alırız.

2. Alt Problem: Öğrencilerin doğaya karşı olan sevgilerini ne gibi etkinliklerle göstermektedir?

Tablo-4: 2. Alt Probleme Ait Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Doğaya karşı olan sevginin hangi etkinliklerle gösterilebileceği	Frekans
Çöpleri çöpe atarak	7
Fidan dikerek	7
Bitkileri sulayarak	5
Hayvanları besleyerek	4
Çevreye atılan çöpleri temizleyerek	2
Hayvanlara ve bitkilere zarar vermeyerek	2
Doğayı kirletenleri uyararak	2
Bitkilere ve canlılara zarar vermeyerek	1

Tablo-4 incelendiğinde katılımcıların bu soruya karşılık belirttikleri görüş genel olarak “Çöpleri çöpe atarak”, “Fidan dikerek”, “Bitkileri sulayarak”, “Hayvanları besleyerek”, “Çevreye atılan çöpleri temizleyerek”, “Hayvanlara ve bitkilere zarar vermeyerek”, “Doğayı kirletenleri uyararak” şeklinde olmuştur. Öğrencilere veri toplama aracı doğrultusunda yöneltilen soruya yarından fazlası çevrelerinde gördükleri çöplerden yola çıkarak çöp atılmaması gerekliliği, atanların uyarılması gerekliliği ile atılan çöpleri temizledikleri şeklinde etkinlikleri daha çok yaptıkları şeklinde yanıtlar vermişlerdir. Bu konuda katılımcıların belirttikleri görüşlerden örnekler verecek olursak:

•K4: Doğaya olan sevgimi fidan dikerek, çiçekleri sulayarak, ağaçları sulayarak ve çevreyi koruyarak gösteririm.

•K8: Yerlere çöp atmamaya, bitkilere su vererek sevgimizi gösteririm.

•K7: Yerlere çöp atmamaya, ağaçları kesmemeye ve hayvanlara zarar vermeyerek gösteririm.

•K13: Çöpleri çöp kutusuna atarak doğaya zarar vermem.

•K18: Doğaya olan sevgimizi fidan dikerek, çiçek ekerek, ağaçları sulayarak ve hayvanları besleyip koruyarak gösteririm.

3. Alt Problem: Öğrencilerin doğanın tahrip olmasını önlemek ve temiz kalmasını sağlamak için neler yapılabileceğine dair görüşleri nelerdir?

Tablo-5: 3. Alt Probleme Ait Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Doğanın tahrip olmasını önlemek ve temiz kalmasını sağlamak için yapılabilecekler	
Çevreye zarar verenleri uyarırdım.	8
Yerdeki çöpleri toplayıp çöpe atardım.	5
Yerlere çöp atmam.	3
Ağaçlara zarar vermem ve verenleri de uyarırım.	2
Poster hazırlardım.	2
Çevreyi temiz tutmayanlara para cezası verilebilir.	1
Her yere çöp kovası koyulabilir.	1
Ağaç dikilebilir.	1
Orman yangınları engellenebilir.	1

Tablo-5 incelendiğinde katılımcıların bu soruya karşılık belirttikleri görüş genel olarak “Çevreye zarar verenleri uyarırdım.”, “Yerdeki çöpleri toplayıp çöpe atardım.”, “Yerlere çöp atmam.”, “Ağaçlara zarar vermem ve verenleri de uyarırım.”, “Poster hazırlardım.”, “Çevreyi temiz tutmayanlara para cezası verilebilir.”, “Her yere çöp kovası koyulabilir.”, “Ağaç dikilebilir.”, “Orman yangınları engellenebilir.” şeklinde olmuştur. 3 ayrı öğrenci çevreye zarar verenlere para cezası verilmesinin etkili olacağını, ağaç dikmek sayesinde erozyondan doğayı koruyacağını ve orman yangınlarının engellenmesi ile de tahribatın azalabileceği şeklinde farklı düşüncelerini ifade etmişlerdir. Bu konuda katılımcıların belirttikleri görüşlerden örnekler verecek olursak:

- K1: *Panoya doğayı temiz tutalım yazardım. Birisinin ağaca zarar verdiğini görürsem onun yanına gidip uyarırdım.*
- K3: *Yerde çevreyi kirletecek bir çöp görürsek ya atanı uyarmalıyız çöpü çöpe atmasını söyleyerek ya da atan kişiyi görmedeysek alıp çöpü çöpe biz atmamız.*
- K10: *Doğada ağaçları kesmemeliyiz. Kesersen hava kirliliğine neden oluruz.*
- K12: *Uyarırım çevreyi pisletmeyin, ormanları yakmayın, hayvanlara kötü davranmayın diye resimler çizirdim ve onları panoya asarak herkese gösterirdim.*
- K19: *Doğayı tahribattan korumak için onları uyarmalıyız ve tahribatı sürekli yapan kişiye para cezası verilebilir.*

4. Alt Problem: Öğrencilere göre doğa korumada ve çevre bilinci kazanmada yardımlaşmanın önemi nelerdir?

Tablo-6: 4. Alt Probleme Ait Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Doğa korumada ve çevre bilinci kazanmada yardımcılaşmanın önemi	
Canlıları besler iyi bakarsak karşılığını alırız.	11
Zarar gören canlılara yardım etmeliyiz.	6
Aramızda para toplayıp daha fazla fidan alabiliriz.	1
Büyüklerimizden yardım istemeliyiz.	1
Toplanıp ağaçlar dikmeli, çevreye yardım etmeliyiz.	1
Hep birlikte el ele verip doğayı temizlemeyiz.	1

Tablo-6 incelendiğinde katılımcıların bu soruya karşılık belirttikleri görüş genel olarak “Canlıları besler iyi bakarsak karşılığını alırız.”, “Zarar gören canlılara yardım etmeliyiz.”, “Aramızda para toplayıp daha fazla fidan alabiliriz.”, “Büyüklerimizden yardım istemeliyiz.”, “Toplanıp ağaçlar dikmeli, çevreye yardım etmeliyiz.”, “Hep birlikte el ele verip doğayı temizlemeyiz.” şeklinde olmuştur. Öğrencilerden alınan görüşler incelendiğinde yarımından fazlası canlılara iyi davranmanın karşılığını onlardan bir şekilde faydalanarak alabileceği düşüncesi doğrultusunda olduğu görülmektedir. Veri toplama aracında bu konu hakkında öğrencilere yöneltilen sorunun yanıtları incelendiğinde öğrencilerin bir kısmı yardımcılaşmayı hayvanlar ve bitkilere kişisel yardım şeklinde düşünürken bir kısmı ise imece usulü yardımcılaşarak onlara yardım etme şeklinde düşündükleri görülmektedir. Bu konuda katılımcıların belirttikleri görüşlerden örnekler verecek olursak:

- K4: *Doğa korumada ve çevre bilinci kazanmada yardımcılaşmanın öneminde birbirimiz arasında para toplayarak fidan alırız ve dikeriz.*
- K8: *Büyük bir ağacın tepesinde bir kuş yuvası bozulduğunda bir büyüğümüzden yardım alarak onu düzeltmesini istersek bir büyüğümüz yardımıyla düzeltmiş oluruz.*
- K19: *Mesela bir insan kendi başına beş ağaç dikebiliyorsa üç dört kişiyle on beş yirmi ağaç dikebilir. Başka hayvanların yuvalarını bir kişiyle zor yaparsa iki üç kişiyle kolay yapabilir.*
- K20: *Her yerin temizlenmesi yani herkesin el ele verip doğayı temizlemesi önemlidir.*
- K18: *Doğayı koruyarak çevre bilincini kazanmada yardımcılaşmanın önemi sevgi ve dostluktur. Eğer onları korur, sever ve yardım edersek karşılığını alırız.*

5. Alt Problem: Öğrencilerin doğaya zarar verildiğinde yaşamlarını ne şekilde etkileyeceğine dair görüşleri nelerdir?

Tablo-7: 5. Alt Probleme Ait Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Doğaya zarar vermenin yaşamımıza etkileri	f
Oksijen azalır ve nefes alamazdık.	12
Canlıların yaşamı son bulabilirdi.	6
Besin kaynaklarımız azalırdı.	4
Sağlıklı yaşayamayız.	2
Kıyafet, barınma gibi ihtiyaçlarımızı karşılayamazdık.	2
Doğal afetlere neden olurdu.	2

Tablo-7 incelendiğinde katılımcıların bu soruya karşılık belirttikleri görüş genel olarak “Oksijen azalır ve nefes alamazdık.”, “Canlıların yaşamı son bulabilirdi.”, “Besin kaynaklarımız azalırdı.”, “Sağlıklı yaşayamayız.”, “Kıyafet, barınma gibi ihtiyaçlarımızı karşılayamazdık.”, “Doğal afetlere neden olurdu.” şeklinde olmuştur. Öğrencilerin yarısından fazlası doğa tahribatı denince ağaçların yok olması olarak düşündükleri ve dolayısıyla da ağaçların azalması ile oksijen miktarının azalarak nefes almakta zorluk yaşayacakları şeklinde düşünmelerine ve ifade etmelerine neden olduğu görülmektedir. Bu konuda katılımcıların belirttikleri görüşlerden örnekler verecek olursak:

- K3: *Oksijen azalır, yemek azalır, kıyafet ve barınma gibi ihtiyaçlarımızı karşılayamayız.*
- K7: *Oksijen azalır. Doğal afetler yaşanır, canlılar hayatını kaybeder. Tsunami, erozyon, hortum gibi afetler yaşanır.*
- K9: *Nefes alamayız, daralırız ve sağlıklı olamayız.*
- K15: *Doğaya zarar verirsek bizim kendimize de zarar vermiş oluruz. Bir hayvana ya da bitkiye zarar vermemeliyiz.*
- K18: *Eğer doğaya zarar verirsek oksijen azalır. Toprak kaymaları, sel ve daha birçok doğal afet yaşayabiliriz. İneklerden tavuklardan da aldığımız besinler de azalır.*

6. Alt Problem: Öğrencilere göre doğayı koruma ve sevmenin onlara sağlayabileceği faydalar hakkındaki görüşleri nelerdir?

Tablo-8: 6. Alt Probleme Ait Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Doğayı korumak ve sevmek bize ne gibi faydalar sağlar?	f
Sağlıklı yaşarız.	4
Besinler artar.	4
Yardım ettiğimiz kadar karşılığını da alırız.	4
Koruduğumuz kadar o da bizi korur.	3
Oksijen artar.	3
Temiz bir çevremiz olur.	3
Mutlu bir yaşam süreriz.	1
Barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarımızı karşılar.	1
Kalem, kağıt gibi ihtiyaçlarımızı karşılar.	1
Doğa sevgisini öğretir.	1

Tablo-8 incelendiğinde katılımcıların bu soruya karşılık belirttikleri görüş genel olarak “Sağlıklı yaşarız.”, “Besinler artar.”, “Yardım ettiğimiz kadar karşılığını da alırız.”, “Koruduğumuz kadar o da bizi korur.”, “Oksijen artar.”, “Temiz bir çevremiz olur.”, “Mutlu bir yaşam süreriz.”, “Barınma, beslenme gibi temel ihtiyaçlarımızı karşılar.”, “Kalem, kağıt gibi ihtiyaçlarımızı karşılar.”, “Doğa sevgisini öğretir.” şeklinde olmuştur. Öğrencilere yöneltilen 6. alt probleme ait bu soruya verdikleri yanıtlarda, öğrencilerin doğayı korudukları ve sevdikleri takdirde karşılığını fazlasıyla görecekları düşüncesinde oldukları tespit edilmektedir. Bu konuda katılımcıların belirttikleri görüşlerden örnekler verecek olursak:

- K4: *Doğaya zarar verirse oksijen miktarı azalır, karbondioksit miktarı artar ve dünyadaki bütün canlı varlıklar ölür.*
- K12: *İyi besleniriz, sağlıklı oluruz ve çabuk hastalanmayız.*
- K18: *Eğer doğayı korursak ve seversek yaptığımız yardımların karşılığını alırız. Mesela biz bir ineği besliyoruz ona su veriyoruz ya o da bize karşılığı olarak süt, et gibi besinler verir.*
- K20: *Herkes bizi örnek olarak görür ve onlarda etrafı kirletmez.*

7. Alt Problem: Öğrencilere göre yaşadıkları ortamı diğer canlılarla paylaşan insanların onlara karşı hoşgöruları ne şekilde olmalıdır?

Tablo-9: 7. Alt Probleme Ait Yanıtlar ve Frekans Dağılımları

Yaşanılan ortamın diğer canlılarla paylaşan insanların onlara karşı hoşgörüsünün nasıl olmalıdır?	
Zarar vermemeliyiz.	9
Yaşadığımız ortamı hepsiyle paylaşmalıyız.	8
Sevmeliyiz.	4
Beslemeliyiz.	4
Yardım etmeliyiz.	4
İyi bakmalıyız.	2
Saygılı olmalıyız.	1
Dost olmalıyız.	1

Tablo-9 incelendiğinde katılımcıların bu soruya karşılık belirttikleri görüş genel olarak “Zarar vermemeliyiz.”, “Yaşadığımız ortamı hepsiyle paylaşmalıyız.”, “Sevmeliyiz.”, “Beslemeliyiz.”, “Yardım etmeliyiz.”, “İyi bakmalıyız.”, “Saygılı olmalıyız.”, “Dost olmalıyız.” şeklinde olmuştur. Öğrencilerin hemen hemen yarısına yakını aynı ortamda yaşadıkları canlılara onlarında yaşam hakkı olduğundan dolayı zarar vermemek ve yaşanılan ortamı hepsiyle paylaşmak gerektiği konusunda hemfikir oldukları görülmektedir. Bu konuda katılımcıların belirttikleri görüşlerden örnekler verecek olursak:

- K2: *Hayvanlara zarar vermemeli, onlar zor durumdaysa onlara yardım etmeli. Eğer onlara zarar verirsek, ürkütürsek onlarda ürküp bize zarar verebilir.*
- K11: *Yaşadığı ortamı diğer canlılarla paylaşan insanların onlara karşı hoşgörülü yani saygılı, yardımsever, temiz tutan ve sevgi dolu olması gerekir.*
- K17: *Onlara zarar vermeyerek, onları besleyerek ve onları severek hoşgörülü davranmalıyız.*
- K18: *Onları korumalı, beslemeli, barınakları yoksa biz barınak yapmalıyız. Barınaklarını bozmamalıyız. Eğer bozulmuşsa bile biz yeniden onarmalı veya tekrar yapmalıyız.*

TARTIŞMA VE ÖNERİLER

İlkokul 4. sınıf Sosyal Bilgiler programında bulunan değerlerin, çevre ile ilişkilendirilebilecek olanları örnek hikayelerle işlenip öğrencilerin çevre bilinci kazanmalarına aktarmaları değerlendirilmiştir. Değerler farklı örnek olaylarla işlenerek öğrencinin çevreye karşıda aynı değerleri transfer edebildiği, bunlara dair örnekler verebildiği saptanmıştır. Özellikle temizlik değerinin sadece kişisel temizlik olmayıp yaşadığımız çevreyi de temiz tutmada da önemini belirtmişlerdir. Doğa sevgisi değerinin içeriğinin çevre bilinci ile ilişkili olması nedeniyle çevreye aktarmada problem yaşamamışlardır. Yardımseverlik değerine ise öğrenciler birbirinden farklı açılardan bakmışlar; bir kısmı doğaya yardım ederken yardımlaşma şeklinde düşünürken bir kısmı ise doğada bulunan canlılara yardım etmek şeklinde düşünmüşler ve değerini çevreye transferinde problem yaşamamışlardır.

Hoşgörü değerinin çevre bilinci kazanılmasındaki öneminde ise öğrencilerin birbirlerine hoşgörülü olmakla çevreye karşıda hoşgörülü olmak arasında fark görmedikleri gözlemlenmiştir. Araştırmada, Sosyal Bilgiler programında kazandırılan ve çevre ile ilişkilendirilen değerlerin öğrencilerin çevre bilinci kazanmasındaki önemi incelenerek öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada doğa sevgisi ve temizlik değerlerinin doğaya karşı uygulanması durumunda, bunun kendilerine ve çevrelerine olumlu bir şekilde geri döneceği düşüncesi ile temizlik ve doğa sevgisinin doğa korumada önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Doğa sevgisi ve temizlik değerlerinin doğa korumaya aktarılması, öğrencilerin yaşadıkları yeri temiz tutarak aslında hem başka canlıların hem de kendilerinin hayatlarını daha yaşanabilir hale getireceklerini fark ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin'in (2010) değer eğitimi yöntemine uygun olarak geliştirdikleri çevre eğitimi etkinliğinin 7. sınıf öğrencilerin çevreye ilişkin tutumları üzerine araştırma yapmışlardır. Bu araştırmanın sonucunda ise geleneksel yöntemle yapılan araştırmaya göre değer eğitimi yöntemine uygun geliştirilen çevre eğitiminin çevreye ilişkin olumlu tutum geliştirmede daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmada belirlenen değerlerin kazanımlarında ders planının hikaye etkinliklerine dayalı oluşturulması öğrencilerin motivasyonunu artırarak daha çok ilgilerini toplamış, öğrenciler benzer yaşamışlıklarını paylaşmaları ile öğrencilerin etkinliği artmış ve değerlerin kazanımı daha etkili olmuştur. Kılıç (2012), İlköğretim 4. sınıf Sosyal Bilgiler ders programındaki değerlerin kazanımlarla ilişkisi ve öğrenci çalışma kitaplarında yer alma düzeylerini incelediği araştırmasında, kazanımların bir kısmı ile değerler arasında ilişki kurulamamış, öğrenci çalışma kitaplarında bütün değerlere ilişkin etkinliklere yer verilmiş ancak sınırlı ya da yetersiz olduğu, bazı değerlerin sınırlı olduğu gibi sonuçlara ulaşmıştır. Değerlere yönelik etkinliklerin değer kazanımında önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

Araştırma 4. sınıf öğrencilerine uygulanmış ve kazandırılabilen değerleri doğaya aktarmakta problem yaşamayan öğrencilerin, bu değerleri uyguladıkları taktirde sorunsuz olarak hem kendilerinin hem de gelecek nesillerin yaşayabilecekleri, olumsuz düşünceler içinde olmadıkları sonuçlarına ulaşılmıştır. Can (2012), 1 ve 4. sınıfların çevreye yönelik bilgi, dünya görüşü ve çevre eğitimine yönelik öz-yeterlik inançlarının karşılaştırılmasına yönelik yaptığı araştırmada doğa haberlerini daha çok izledikleri, insanların çevreye karşı duyarlılıklarının günümüzde ortalama seviyede olduğunu ve gelecekte de böyle olacağını düşündükleri, 4. sınıfların 1. sınıflardan geleceğe yönelik olarak daha olumsuz düşündükleri sonuçlarına ulaşmıştır. Yani zaman ilerledikçe bilinç düzeylerinin arttığı görülmektedir.

Araştırmada doğaya verilen zarar artarsa, doğaya iyi davranılmazsa pek çok sağlık sorunlarının yanı sıra, doğal afetlerden, açlığa, barınmaya kadar temel ihtiyaçların birçoğunun giderilemeyeceği ve sıkıntılar yaşanabileceği şeklinde sorunları öğrencilerin belirleyebildikleri gözlemlenmiştir. Özdemir (2010), ilköğretim ikinci kademe öğrencileri ile yaptığı araştırma sonucunda çevresel değerlerine ve bunların bozulmasına yönelik farkındalıkları ve yüz yüze oldukları çevre sorunlarına ilişkin somut kaygılarının, tepkilerinin etkilendiği ile çevreye karşı sorumlu davranma eğilimlerinin arttığına ulaşmıştır.

ÖNERİLER

- Öğretmenler, öğrencilere değerleri kazandırırken sadece ders kitapları ile sınırlı kalmayıp çok yönlü düşüncelerini sağlayıcı etkinlikler düzenlemelidirler.
- Öğretmenler, her bir değerın kazanımını sağladıktan sonra mümkün olduğunca o değerleri uygulama olanağı sunmalıdır.
- Sınıfın herhangi bir köşesinde çevre köşesi oluşturularak, kazanılan değerlerin çevre köşesine çeşitli yöntemlerle aktarılması ile sonuçlardaki olumlu gelişmeler öğrencilere gösterilebilir.
- Daha sonra yapılacak çalışmalarda diğer kademelerin değer kazanımları ile çevre bilinci ilişkilendirilerek gözleme dayalı araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Can, H. (2012). *İlköğretim Bölümü 1 ve 4. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Bilgi, Dünya Görüşü ve Çevre Eğitime Yönelik Öz-Yeterlik İnançlarının Karşılaştırılması*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.
- Khodabandeh D.T., S.(2010). *Çevre Sorunları Açısından Küreselleşme Sürecinde Kitle İletişim ve Çevre İçin Eğitimin Önemi*. Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi.
- Kılıç, A. (2012). *İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programındaki Değerlerin Kazanımla İlişkisi ve Öğrenci Çalışma Kitaplarında Yer Alma Düzeyleri*. Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri, C:2 S:12.
- Kuşdil, M. E., Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Türk Öğretmenlerin Değerler Yönelimi ve Schwartz Değer Kuramı*. Türk Psikoloji Dergisi, C:15 S:45.
- Milli Eğitim Bakanlığı (MEB). (2010). *İlköğretim Programı Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve Kılavuzu*.
<http://ttkb.meb.gov.tr/program2.aspx?islem=1&kno=38> Erişim Tarihi: 12.10.2013
- Özdemir, O.(2010). *Doğa Deneyimine Dayalı Çevre Eğitiminin İlköğretim Öğrencilerinin Çevrelerine Yönelik Algı ve Davranışlarına Etkisi*. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, S:27.
- Özensel, E. (2003). *Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer*. Değerler Eğitimi Dergisi, S: 1.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, D. (2006). *İlköğretimde Çevre Eğitimi İçin Yöntem Geliştirme*. Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T., Çetin, T. (2010). *Değerler Eğitimi Yöntemlerine Uygun Geliştirilen Çevre Eğitimi Etkinliğinin, İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye İlişkin Tutumlarına Etkisi*. Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi, S:30.
- Tolan, B. (1996). *Toplum Bilimlerine Giriş*. Ankara: Murat & Adım Yayıncılık.